

HRVATSKA RIJEČ

Predplatna cena: na godinu K 12. — Za pò godine K 6. — Za Šibenik na godinu donošanjem u kuću K 12. — Za Inozemstvo na godinu K 12. — Uvijek poštarski trošak. — Pojedini broj 10 para. — Plativo i utuživo u Šibeniku.

Izlazi sriedom i subotom

Uredništvo, uprava i Tiskara lista nalazi se u ulici Bazilike sv. Jakova. — Oglasi tiskaju se po 12 para peti redak ili po pogodbi. — Priobčena pisma i zahvale tiskaju se po 20 para po peti redak. — Nefrankirana pisma ne primaju se. — Rukopisi se ne vraćaju.

Sabor u Zadru.

(Druga sjednica, dne 20. rujna.)

U ponedjeljak se je držala druga sjednica ovog zasjedanja, koju je predsjednik otvorio u 10 i po sati.

Neki zastupnici postavljaju na vlada razne upite.

Pravaški zastupnici iznašaju neke upite na predsjedništvo, o kojima na drugom mjestu.

Zastupnicima Vukoviću i Ribičiću podliježu se na njihovu zambolu dopust.

Prelazi se na dnevni red. Prvih devetnaest tačaka dnevnog reda sadržava izvještaje zem. odbora o konačnim računima raznih zaklada, što se upućuje na rješavanje financijskom odboru.

Točka dvadeseta, izvještaj zem. odbora o daljnjem pobiranju posebne odredbine na vino, pivu i žestu, što se prodava na malo u odlomku Muo na predlog izvjestitelja Simića prima se u drugom čitanju. Dr. Cingrija prigovara, da se ne čuju.

Točka 21 zakonska osnova, kojom se očituje predjeljni put iz Obrovca prema Gračacu u Hrvatskoj, na predlog izvjestitelja Radića prima se i u drugom i trećem čitanju.

Isto se odnosi i na zakonsku osnovu, kojom se označuje predjeljni put, što se ima sagraditi između Hvara, Starigrada i Jelse.

Prisjednik zem. odbora Dr. Katičić čita izvješće koje se prihvaća i u II. i III. čitanju. Radi se o preinaci §. 107 obč. pravil.

Dr. Dulibić izvješćuje o zakonskoj osnovi, da se preinaci §§. 73, 86 i 89 občinskog pravilnika te §. 2 zakona od 17. studena 1880. (pokr. zak. list br. 62) o uvedenju posebne odredbine na uvoz piva i žeste u mjesta podložna potrošarini na pokriće občinskih potrebitina. Na predlog izvjestitelja prelazi se na drugo i treće čitanje te se prima.

Simić izvješćuje o uvedenju posebne odredbine na mast i grožđe, što se iz drugih občina uvozi u područje občine Prčanjske. Prima se i u drugom čitanju.

Točka 26. jest zamolnica c. k. okružnog sudišta u Zadru, radi dozvole za postupak proti zast. Prodanu, tačka 27. isto od c. k. kotarskog suda na Korčuli proti zast. Lupisu. Na predlog izvjestitelja Katičića upućuju se ove dvije zamolnice imunitetnom odboru od 5 lica u koji su birana gg.: Šimunić, Knežević, Baljak, Marović i Giljanović.

Pošto je dnevni red iscrpljen, predsjednik diže sjednicu i veli da će dojučerašnja sjednica biti naknadno javljena.

Jučer nije bila sjednica ni danas.

Upiti pravaških zastupnika.

Zastupnik Prodan na 17. o. m. j. upravio je upit saborskom predsjedniku glede toga, da se sabor u Zadru sastaje redovito barem jedan put svake godine u zgodno doba, bez potrebe siliti zastupnike iz vana, da na vrat na nos putuje put Zadru i onemogućuje im da se uzognu naći na inauguralnoj sjednici?

Na 20. t. m. j. zast. Prodan upravio je na saborskog predsjednika 2 upita tj. da se pruži zastupstvu prigodu, da ono u sastavljanju dnevnoga reda utječe u onoj mjeri u kojoj je to običaj u drugim saborim i parlamentim i da gosp. predsjednik odredi, da se pri litografisanju dnevnog reda, doda raznim tačkama, o kojim je izvješće tiskano, i opazka o broju toga izvješća kako se to povalno za veću jasnoću i lakoću drugdje običava?

Zastupnik Dr. Drinković, nakon što je uzalud tražio riječ od predsjednika, upravio mu je naknadno sljedeći upit:

U zapisniku zadnje sjednice sabora spominje se jednostavno da su zastupnici položili obećanje. Prema tomu iz zapisnika ne proizlazi da su zastupnici str. pr. položili obećanje p o s v e osobito od drugih, dakle zapisnik je netačan i nepodpun.

Ja sam litio malo prije radi toga predložiti da se zapisnik prošle sjednice popuni iztaknuv da su zastup. str. pr. formulu obećanja odgovorili: „obećajem kralju Hrvatske“

Gosp. predsjednik svojim hitnim postupkom mi je to onemogućio. Ja držim da to nije hoi-

mice učinjeno i za ovaj put se ograničujem, da upozorim gosp. predsjednika da u buduće svrati svoju pažnju na tačnost zapisnika, te pitam: jeli će gosp. predsjednik sabora providiti, da se slična pomanjkanja u buduće ne događaju?

Zast. Simić upravio je također na g. predsjednika zemaljskog odbora u sjednici 20. o. m. j. dva upita, i to da li ima zaprieka, da se nije već davno, sazavao izbor občinskoga upraviteljstva u Sinju?

Ako tih zapreka ima, misli li visoki zemaljski odbor zauzeti se, da se na odlučujućem mjestu te zaprieke već riješe i tim da se pospiješ što prvo izbor nove uprave občine Sinja, a drugi glede toga, što u izvještaju rada visokog odbora od god. 1907. i 1908. u naslovu „Putevi“ ne ima ništa navedeno u pripomoci iz „Zemaljske zaklade“ občini sinjskoj — i to uza stopce za dvie (a bit će i više) godina, tim občinarima, koji su odnose pripomoci upravu prezasludni bili te pita: Misli li u tomu naslovu, za unapried zemaljski odbor uzeti u obzir na iztaknutim temeljima i občinu sinjsku?

Tko je Hrvat, nek' sbori hrvatski!

Po jeziku dok te bude, I glavom će tebe biti. Preradović.

Po članku 19. temeljnog zakona od 21. prosinca 1867., zajamčeno je svakome narodni u Austriji kao nepobitno pravo, da se služi svojim jezikom. Četrdeset je godina, da se hrvatski narod u Dalmaciji bori za to naravno pravo, te ako smo dočekali poslije toliko godina borbe, da je c. k. vlada naredbom od 26. travnja 1909. uredila to pitanje tako, da je hrvatskom narodu priznala pravo, da mu vlastiti jezik bude uredovni, ali je i talijanskom jeziku priznala pravo bitisanja, te što je još gore, naredila je dvojezične table i grbove nad nekim c. k. uređima pri moru i tako udarila dvojezični značaj našoj hrvatskoj zemlji, sasvim da je vrlo dobro znala da je najviše tri postotni broj talijana u Dalmaciji. To je očita nepravda dieliti ovu našu zemlju u hrvatsku i talijansku, te stvarati i izazivati političke sporove gdje ih ne ima niti biti mogu. Nije mogućno pučanstvo dieliti od zemljišta na kojem postoji i stoga u narodnom pravcu zemlja dobiva svoj značaj od slanovnika, koji na njoj prebivaju.

To je narodno izdajstvo, počinjeno sa strane c. k. vlade i nekih narodnih zastupnika, koji nisu nikada morali dopustiti, da dvojezične table i grbovi nagrduju našu od toliko vjekova hrvatsku zemlju.

Nego, neboj se moj hrvatski narode, jezična naredba nije zakon niti je vječita, ona ima samo prelaznu moć. Budimo mi samo ljudi i pravi Hrvati, branimo, dičimo se i sborimo uvijek svojim jezikom, pa ćemo doskočiti i toj rak-rani na narodnom tielu.

Od drugoga ne čekajmo spasa, spasenje je naše u nami. Iziskujemo i tražimo od svakoga da u pismu i govoru uvijek se služi svojom hrvatskom riječju, pa će i oni mali broj talijanaš biti usilovan u svoju korist govoriti i služiti se našim hrvatskim jezikom. Onaj je narod rob, koji govori tuđim jezikom. Ako smo i potlačeni od mudroga Niemca i silnika Magjara, dok mi branimo se i dičimo se svojim jezikom, ni držimo u svojim rukama ključ svoje sudbine. Ako propadne jezik, propao je i narod. U jeziku je narodna sloboda i prosvjeta. Tko izgubi jezik, izgubi slobodu, a tko brani jezik, brani i slobodu naroda zvoga. Jezik je najiskreniji izraz narodnog značaja, narodnost je bitni uvjet narodnog obstanka. Jezik je znak posebne zemlje, posebnog naroda. Borba za jezik, to je borba za posebnu zemlju, za političku narodnu neovisnost, to je borba za Hrvatsku. Znam, hrvatski moj narode, da neki kažu da su to pretjeranci koji iziskuju samo svoj jezik u pismu i govoru, da je dobro znati i druge jezike. Da, znati je dobro tko može i komu je do potrebe, ali naprije dičiti se služiti se svojim jezikom, osobito kad si rob i kad hoće drugi, biva silnici, da potlače tebe i tvoj narod. Uljudnost te samo može nagnati da sa stran-

cem govoriš tuđim jezikom, to možeš i moraš, ali svojima i s izrodim koji znadu a neće da govore svojim jezikom uvijek i svagdje hrvatski, tu oprosta i uljudnosti nema, tu je samo narodno izdajstvo. Bedak i malodušnik se stidi svoga jezika. Pisac ovih redaka predložio je nazad nekoliko godina u jednom spljetskom časopisu „Hrvatski savez za narodni jezik.“ Vele-dušna i zanosna naša mladež, bila se onda makla i stala se kupiti, e da se u život uvede taj savez, ali kako je u nas običajno, sav zanost traje samo malo dana.

Jezik je svetinja narodna, dokle on žive, dokle se čieni i štije narodni jezik, dotle i narod žive i sjediniti se može i mora. Bez jezika naroda ne ima, jezik je temelj svake narodnosti. Kad bude naš jezik svuda odzvanjao, u školi, u uređima, na putu i po kućam našim, kad budemo mi znali krepko i značajno znanjem i narodnom riječju iztaknuti se i nametnuti se među uljudnim narodim svijeta, samo onda moći ćemo slobodno reći, našim pjesnikom:

...satri smo grobu vrata, Da, još nas ima; još hrvata. K.

Za jedno pravo učiteljsko.

Na znanje i rvananje onim pučkim učiteljima, koje zanima pitanje, kojim se bavi nazočna molba gosp. F. Škarpe smatramo shodnim izvrstiti je u cjelini.

Visoki Sabore! Odlukom visokog c. k. pokrajinskog školskog vjeća dneva 17. srpnja 1907. broj 6411 (prilog A) podpisani je bio umirovljen, a nije mu bila ubrojena i privremena služba, ona obavljena od prvog do drugog usposobljenja t. j. od 3. kolovoza 1877. do 1884. nitu mu je bio obzirom na §. 15 zakona 3. svibnja 1886. (P. Z. L. broj 21), podijeljen i prvi kvinkvenij, za vrijeme prvih pet godina službovanja. Evo na čemu osniva svoju molbu:

§. 41 od 29. prosinca 1871. (P. Z. L. br. 12. godine 1872) kaže: „Proračunivo vrijeme službe je ono, što prodje kod koje javne učionice pokle se položi izpit o sposobnosti na učitelstvo.“ §. 56 carevinskog zakona 14. svibnja 1869...“ A §. 40 od 18. srpnja 1895. (P. Z. L. br. 23) glasi: Proračunivo vrijeme službe jest ono sprovedeno kod koje javne učionice pokle se položi izpit usposobljenja (§. 56 carevinskog zakona 14. svibnja 1869...“

Ovaj §. 40 kaže: „...pokle se položi izpit usposobljenja...“ a ovaj §. 41 veli: „...pokle se položi izpit o sposobnosti na učitelstvo...“ Temelj, glavno načelo i jedini uvjet za postignuće mirovine, jest usposobljenje.

A dvie su vrsti usposobljenja obstojale, jer su bile i dvie vrsti nastavnika: usposobljenje za učiteljsko i usposobljenje za podučiteljsko mjesto. Kao podučitelj podpisani je usposobljen još od 3. kolovoza 1877. (prilog B).

Evo ga da tu tvrdnju i dokaze: Priloz I. B. to su svjedočbe zrelosti ali u isto doba i usposobljenja za definitivno pokrće podučiteljskog mjesta.

Ova se tvrdnja temelji na §. 38 zakona 14. svibnja 1869. (D. Z. L. br. 62) koji je do 2. svibnja 1883. (D. Z. L. broj 15) — a nije imao retroktivne moći — glasio ovako: „Jedino svjedočba zrelosti usposobljuje da tko namješteni bude kao podučitelj ili kao privremeni učitelj. Da tko definitivno namješteni bude kao učitelj iziskuje se svjedočba o sposobnosti (vršnoći) učiteljskoj.“

Temelji se na smislu i na doslovom tumačenju §. 56 istoga zakona koji glasi: „Svi definitivno namješteni učitelji a i podučitelji... imaju pravo na mirovinu...“

Da podučitelji ne budu imali usposobljenje nebi mogli biti ni definitivno namješteni, nit bi imali pravo na mirovinu, nit bi o svemu tome zakon govorio.

Još se osniva na 4. (38) od 29. prosinca 1871. (P. Z. L. broj 11. godine 1872) koji glasi: „Dzorela svjedočba (34) usposobljuje za službu podučitelja ili privremena učitelja...“ „Riječi ovog §. ...za službu podučitelja...“ znače: za definitivnu službu podučitelja: jer po drugoj točki ovog §. „Za stalnu učitel-

sku službu trebije svjedočba na nauk usposobljiva, koja se dobiva nakon trogodišnjeg nastojanja...“ (Ovaj zakon bi ukinut stopro zakonom 2. svibnja 1904. (P. Z. L. broj 16).)

Po svemu ovom oče bi da kandidat sa svjedočbom poput priloga I. B. bio je mogao biti definitivno namješten, dakle jeli usposobljen bio; što indirekte dokazuje i §. 38 od 2. svibnja 1883. (D. Z. L. br. 15) koji glasi: „Da tko definitivno namješteni bude kao podučitelj... iziskuje se svjedočba o sposobnosti (vršnoći) učiteljskoj...“ Bistvo je: do ove godine (1883) podučitelj je mogao biti definitivno namješten posjedujući svjedočbu poput I. B. od sada t. j. od 1883. napried ne može, nego ako imade svjedočbu sposobnosti. Nego ma kako se ovaj §. tumačio ovome pitanju ne prejudicira, jer je sporno vrijeme od prije ovoga zakona.

I snišan §. 15 od 3. svibnja 1886. (P. Z. L. broj 21) dokazuje da su prilozene (I. i B.) svjedočbe zrelosti u isto doba i usposobljenja za definitivno pokrće podučiteljskog mjesta. Ovaj §. u trećoj stavci kaže: Podučitelji postavši učiteljima, pridržavaju nadalje petgodišnju doplatu, koju su kao podučitelji zadobili.“

Po ovom §. podučitelji sa svjedočbom poput I. i B. mogli su dobiti kvinkvenij; da nisu bili usposobljeni na kvinkvenij prava nebi imali; a po propisim već iztaknutim mogli su biti definitivno namješteni. Zaključak: mogao imati pravo na mirovinu. Maretić Mile, prije nego li je bio položio ispite usposobljenja za definitivno učiteljsko mjesto, na temelju dozrelne svjedočbe bio je definitivno namješten kao podučitelj kako to dokazuje prilog N. Batinica Ivo“ bi imenovan stalnim podučiteljem 18. rujna 1879. a ispite za definitivno učiteljsko namještenje položio je istom 30. travnja 1884. Rajević Melko također dne 20. rujna 1874. bi imenovan stalnim podučiteljem, a usposobljenje za definitivno učiteljsko mjesto položio je na 14. svibnja 1876. Da ovi učitelji nebudu bili usposobljeni, nebi bili mogli ni biti definitivno namješteni. a opet i §. 50 od 14. rujna 1869. (D. Z. L. br. 62) čisto i nedvoumno kaže: „Definitivno... namješta... i podučitelje... zemaljski školska blast...“

Na svjedočbi I. B. stoji napisano: „...po kojoj se proglašuje usposobljen...“

Bistrije nego li je nije moguće da bude. Ovakove se dozrelne svjedočbe pripravnici učiteljstva već nedobivaju i to odkad su dokinita podučiteljska mjesta.

Buzolić Mate umirovljeni učitelj u Milni prvi put je položio ispite usposobljenja dne 23. kolovoza 1870. a drugi put dne 3. prosinca 1876. Umirovljen bi odluku 26. srpnja 1907. broj 5229, sva mu je plaća u mirovinu ubrojena bila, ubrojena su mu t. j. u mirovinu sve godine, službovanja od početka do konca: ubrojenu mu je i vrijeme od prvog (podučiteljskog) do drugog (učiteljskog) usposobljenja.

Po onim istim kriterijama po kojima je Buzolić bila odmjerenja mirovina, po tima podpisani moli Visoki sabor da bude odmjerenja i njemu.

Moglo bi se pobijati ovaj zahtjev podpisano-ga (da mu mirovina bude odmjerenja od prvog usposobljenja) tim, što i ako usposobljen za podučitelja nije kao takav definitivno namješten bio, a da Buzolić jeste. K. pravo na mirovinu falilo bi tobože samo definitivno namještenje.

Definitivnoću postizava se pravo na mirovinu u koliko je definitivnost dokaz usposobljenja; ali ne od definitivnosti, nego od usposobljenja mirovina se računa (§. 40-18. srpnja 1895. P. Z. L. broj 23) pa ma bilo kada učitelj definitivno namješten bio. Podpisani je bio za definitivno pokrće podučiteljskog mjesta usposobljen (prilog B); što pak prvih pet godina njegova djelovanja nije bio definitivno namješten, to se mora pripisati pukom slučaju. Definitivnost možda mirovinu podjeljuje ali je usposobljenje odmjere. Nije službenik (Buzolić) usposobljenje zadobio tim što je bio definitivno namješten, nego je definitivno namješten bio za to što je bio usposobljen, a po usposobljenju, on i svaki službenik, mirovinu zadobiva. (§. 40. 18. srpnja 1895. P. Z. L. br. 23). Nit u ovom §. nit u ikoljem zakonu stoji,

da se od definitivnosti broji vrijeme mirovine. Imao je i podpisani sve uvjete, da bude bio mogao biti definitivno namješten kao podučitelj; a po doslovnom tumačenju i po smislu §. 56 od 14. svibnja 1869. (D. Z. L. br. 62) „...učitelji a i podučitelji imajući sveobuhvatno sposobnosti učiteljskoj... imaju pravo na mirovinu...“

Moglo bi se ovdje primijetiti da ovaj §. 41 od 29. prosinca (P. Z. L. broj 11. godine 1872) govori o sposobljenju učiteljskom a ne podučiteljskom.

Podučitelji nisu bili posebna školska kasta. I oni su bili učitelji. Ta usposobljenje koje su posjedovali učiteljsko je bilo i ako sa podučiteljskim berivima. I podučitelji su bili učitelji jer su imali školsko usposobljenje imali su pravo na definitivno imenovanje (prilog N) imali su pravo na mirovinu i jer su morali vršiti istu službu kao učitelji, razlika je bila samo u plaći; podučiteljska je bila manja.

Nedvojbeno je da su učitelji i podučitelji jedan te isti pojam, da su jedan te isti čimbenik, te podpisani posjeduju još od 3. kolovoza 1877. svjedocuju sposobnosti (prilog B). Od ovog usposobljenja, a ne od drugog kako mu je određena - ide ga i mirovina, a definitivno namještenje, to je nezgodna stvar, jer se ne broj mirovina od definitivnosti, nego pokle se položi ispit usposobljenja. A pošto je on bio za podučiteljsko mjesto usposobljen, a i podučitelji pravo na mirovinu imaju, to mu ona mora da od toga usposobljenja i brojena bude.

Jedan primjer na dokaz temeljitosti načela sadržanih u ovom utoku a na dokaz da je naime podpisani sa dozrelom svjedočom B bio usposobljen, da je podučiteljsko usposobljenje što i učiteljsko, dakle da ga od podučiteljsko usposobljenja mirovina ide.

Predpostavljeno budi, da nisu bila uknuta podučiteljska mjesta, a kojigod od definitivno namještenih podučitelja, da nebude nikada položio ispit usposobljenja za definitivno pokrivanje učiteljskog mjesta. Mirovina mu se uzkratiti nebi mogla ta definitivno je namješten bio! A iko bi i imao pravo na mirovinu, kada nebi javni službenik - pak bio to i podučitelj - definitivno namješten.

Očito je dakle da je podpisani stekao prvo usposobljenje dne 3—8—1877. (prilog B). Iza kako su mu svi prizivi njegovi od svih nadležnih čimbenika odbiveni bili, obraća se tome visokom saboru, pravo pravnom tumaču naših zakona i jedinom gospodarstvu naših pokrajinskih fondova, reka bi on odredio da njegova odluka umirovljena (prilog A) bude u tom smislu promijenjena, da mu od dana 3. kolovoza 1877. t. j. od prvog usposobljenja, bude odmjeren mirovina i podjeljen još jedan kvinkvenij

Šibenik 21. rujna 1909.

Fran Škarpa.
umirovljeni učitelj

Malo refleksije uz Accurtijev predlog*.

Više od godinu dana izražnog zavora, to je tortura, na kakovu valjda nećemo nigdje više naći u analima kriminala.

Običan osuđenik podnaša tegobe zavora u nadi, da se danom do dana približuje slobodi. Drugačije je kod izdržanika; misli, nova razočaranja, intrigue, miržnja, podvale, sve to može u ovakovom roku njega stići, a napokon predlog: smrt na vješalima, potresuje i najindiferentnije pratioca ove razprave, kamo li ne onih kojih se tiče.

A kojih se tiče? Kao njih, tako i svih nas Jugoslavena. Tko im daje jakost, da stičući mogu podneti sve ove patnje, da napokon ne zdvoje? — osjećaj pravčnosti.

Cio svijet prati sa senzacijom ovaj proces, a u ovom kritičnom momentu osobito je na nami svima, da kažemo što imamo u obće držati o velezadajstvu.

Pretpostavljajući ovo pitanje, moramo se mašiti za povjestnicom Njemačke.

Prolistamo li povjest ovog naroda, to ćemo osim Bismarkove ere jedino naći na vjerske evolucije i konsekventne ratove, kao svjetle točke povjesti, ako se ove smiju u obće kao takove spomenuti.

Sa Bismarkom nastao je u Njemačkoj preokret i Njemačka, koja se prije mirno, patriarhalno razvijala, doživljava kojekakvih novotarija, kojim se ni nadala nije.

Bismark čovjek pun duha i skrajne energije, stvoren je bio za reformatora. Sa ovim svojstvima stavio se posvema u službu svoje domovine, stigao najveće časti i postao u pravom smislu reči pravi kraljev savjetnik. U taštni (kako se po legendama kazuje), htjede i on sebi staviti krunu na glavu i to onu od Alzacije-Lotharingije, zemlje, koje su se nalazile u francuskoj vlasti. Ove zemlje treba dakako najprije

oteti oholome Francuzu i tu se poslužiti sredstvom, da podbaci sve njemačke države u naručaj kraljevine Prusije i time da učini njemačkoga kralja carem svih Niemaca. Nu njegov rad ipak nije po želji nagradjen; nisu ga podigli za provincialnog kralja; bio im je odveć pogibeljan, a da ga nije starost i smrt zatekla, tko zna nebi li bio i sa Hohenzolerna potresao?

Pripajanje austrijskih njemačkih krajeva njemačkome carstvu bijaše vazda njegov ideal i u ovoj ideji našao je naravno svojih privrženika i u Austriji; jednom rečju, on je bio čovjek, diplomat nevezanih ruku i mogao je činiti što ga je bila volja a da se Europa ni usudila nije pozvati ga na odgovornost. Od ovoga se doba Njemačka pooholila i uzkrisila. „Drang nach Osten“ bila je njezina lozinka, a da joj austrijska politika u tom pogodjuje, o tome je svak na čistu.

Sa smrću Bismarka nisu se načela u Njemačkoj nikako promienila, već nasuprot poboljšala. Pripojenje austrijskih njemačkih zemalja k njemačkom carstvu značilo bi izoliranje Njemačke. Oni izumrdiše nešto boljega: naseljavanje u ove zemlje i germaniziranje!

Ne nalazimo li dakle u toleranciji ovih prilika dovoljno velezadajništva?

Da jugoslavenski elementi, po svojoj narodnoj i jezičnoj srodnosti i jednakosti nebi jedan k drugome težili i da nisu već od prije bili samostalne države, oni bi po Bismarkovoj metodi za čelo našli način udruženja.

Kroz viekovito uplivanje ovog tudjinstva u naše krajeve, oduzeti su našem narodu već svi životni uslovi.

Upravo je danas u nas smešno govoriti o procvatu obrta i trgovine. Čemu n. pr. koriste osnivanja obrtnih-dioničarskih zadruga i ulaganje kapitala u ovakove svrhe, kad nam glavno fali za pokrenuća, a to je sirovina. Sve to prelazi u tudje spekulativne ruke. Materijal se vraća kao izradjen predmet u našeg trgovca i time on nije ništa više nego preprodavao, kramar a i radne se prilike narodu oduzimlju. Sa agrarcima ne stoji bolje. Seljak se tjera od kućišta i polja ako nije dosljedan visokim nametima, ne gledajući na nerodice i elementarne zgrade koje ga stižu, a kurs od žita vodi onaj, koji se oko posla najmanje zaslužim učinio — on nam dieli kruh. Što je valjanije, izvaža se iz zemlje, a što nevalja, to dolazi u nutra, i u druženom životu imamo opažanja, kakovih prije nije bilo. Germanofilji šire svoja društva: „Turnvereine“, „Südmark“; oni izvješaju svoje trikolore, slike njemačkoga cara skupa sa porodicom i pjevaju „Die Wacht am Rhein“ a da nitko u tom ne opaža velezadajstva, dočim se Slavenima, kao pretežnijemu elementu u monarkiji u sličnim organizacijama poteškoće prave, što do viekovitih razmrica vodi.

Sve su ove štetne činjenice predmet pretresivanja u novinama, u parlamentu, ali o saniranju tih prilika sa kompetentne strane ne ima ni govora.

Ako se dakle u ovakovim momentima nađu ljudi, ne spominjući političke ambicije, te upru prstom na rak-ranu, tada ih opet proglašuju velezadajnicima! Tko je u tom slučaju velezadajnik, oni, koji kroz ovakove prilike dozvoljavaju, da narodi stradaju, nazaduju, ili oni, koji podižu svoj prosvjedujući glas?

Zigrović-Pretočki, bivši podkancelar kod postojale u Beču hrvatske dvorske kancelarije napisao je djeleće kod. 1864. pod naslovom „O pravu samoopredjeljenja kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije“. U tom djelcu spominje: „Označio sam današnje stanje naše domovine vrlo tužnim — držim ga što više i nepodnošljivim, pa treba da nastojimo što više iz njega izlaza naći. U tu svrhu treba prije svega međusobnog približenja u najpomirljivijoj susretljivosti. Prolistajmo malo anale naše slavne prošlosti, pa se ne ćemo moći oteći pomirljivom razpoloženju“. Na drugom mjestu kaže: „Vazda opetujuća ali i vazda proklinjana ludost ljudi, da svoje zapuštaju a tudjim se bave, opaža se i kod nas i baš u tom času čini mi se, da postoji velika zaprieka međusobnom sporazumku.“

O povredi pragmatičke sankcije i o bunotvornim namjerama ne može dakle biti govora kod slavenskih naroda, koji lih svoja prava blaže. Ako li pako sudbina hoće, da se kroz nesređene prilike do dekadencije sistema dodje, onda se valja tješiti, jer nas povjest uči, da je bilo i velikih i silnih država koje su izzele.

I kod suda se u današnje humanitarne doba naprama „velezadajnicima“ postupa blaže. Ne valja se držati uvijek mrtva slova zakona, valja uzeti u obzir i druge okolnosti koje upliviše u stvar i sjetiti se prirodnih zakona koji kažu, da ništa uvijek ne postoji; sve je podvrženo zakonima formacije.

Slavni sociolog L. Gumplowicz upitan jednom od Franceza za savjet u sličnoj prigodi, odvrati: „Države, kao prirodno-socijalne tvore-

vine podvržene su neumrlim prirodnim zakonima razvijanja i izčežavanja. Ne kaže on time, da je država organizam kao biljka, životinja ili čovjek. Ne, ipak ona je svejedno socijalna tvorovina, koja se pojavljuje prema zakonima prirode i prema tim istim zakonima ona raste, razvija kulturu opada i umire. Cijela povjest svijeta, obćenita povjest čovječanstva pokazuje opravdanost te tvrdnje. Europljani misle, da njihove države moraju da postoje vječno; tu se očituje naivnost. Izčeznut će kao i države staroga vjeka. Sociolozi potvrđuju samo prirodne zakone, a u koliko bi se htjelo da ih se promijeni, oni to prepuštaju političarima i filozofima, što se brinu za čovječanstvo“.

Prema svemu tomu rečenomu, kad se nebi moglo petorici osuđenih situacija popraviti, to bi bez sumnje izazvalo veliku ogorčenje u narodu i učvrstilo jošte većma prirodni vez Hrvata i Srba.

Političke vesti.

Javne skupštine. Dana 21. rujna u pol osam sati upriličiti će narodni zastupnik Vitoimir Korač, javni zbor u Sidu; istoga dana po podne u 4 sata u Adaševcima, dana 26. rujna u 8 s. prije podne u Indiji sa dnevnim redom: Politički položaj i borba za obće pravo glasa. — Nar. zastupnik Ljuba Babić-Gjalski savzao je i oblasti prijavio obdržavanje javne izborničke skupštine u Petrinji za nedjelju dne 19. o. mj. u 3 sata poslie podne. U slučaju, da oblast zabrani obdržavanje skupštine, obdržavat će se u Petrinji istoga dana i u isto vrijeme pouzdanički sastanak petrinjskih izbornika.

Glasovanje pri bosanskim izborima. Zanimalo je saznati, da li će u Bosni i Hercegovini pri saborskim izborima biti uvedeno tajno i direktno glasovanje. Saznaje se, sliedeće: U velesposjedničkoj kuriji, kao što i kuriji inteligencije i onoj gradskoj, izradjeni bosansko-hercegovački statut sadržava ustanove, po kojoj će se glasovati sa ceduljama i to tajno i direktno. Za četvrtu kuriju (seosku) prvodobna vladina osnova tražila je ismeno glasovanje, a to obzirom na veliki broj analfabeta u anektiranim zemljama. Ljudi, kojima je zakonska osnova bila podastrija na uldu, predložile zajedničkom ministarstvu financija, da se i za četvrtu kuriju uvede tajno i direktno glasovanje ali fakultativno. Onaj, naime, tko znađe pisati, može sam napisati na cedulji ime kandidata za kojeg hoće da glasuje, a onaj, tko ne zna pisati, da mu se prepusti po volji ili da nada na cedulji napisati ime kandidatoru od druge osobe ili da glasuje javno. Izgleda, da se je ovomu predlogu udovoljilo jer je bio umjestan.

Kriza u Ugarskoj. Magjarski ministar nastave Grof Apponyi primljen je od kralja u audienciju. Ovaj se audienciji pripisuje velika važnost i na istu se nadovezuju najraznovrstnije kombinacije. Grof Apponyi je izvjestio, da je on sam zatražio ovu audienciju, a to da uredi pitanje kongruke katoličkog svećenstva. No u ovu kombinaciju malo tko vjeruje. Moguće da je u audienciji bilo i o tomu govora, ali obćenito se drži, da je ova audiencija uzsljedila jedino radi konflikta magjarske vlade sa rumunjskim crkvom glede uporabe rumunjskog jezika u rumunjskim konfesionalnim školama. No osim toga gotovo je sigurno, da je u audienciji bilo govora i o sadanjoj magjarskoj krizi i o modalitetima, kako bi ju se dalo riješiti. — Wekerle je oduptovao u Beč, da prisustvuje zajedničkim ministarskim konferencijama. Dr. Wekerle će kroz to vrijeme po svoji prilici biti primljen od kralja u audienciju. Poslie povratka Wekerleova u Peštu biti će obdržavano odlučno ministarsko vijeće. Bečka „Neue Freie Presse“ doznaje, da je Kossuth posvema napustio ideju o provizornom riešenju krize te se posvema priključio ostalim članovima kabineta za definitivno riešenje krize.

Novi jezični konflikt u Ugarskoj nastao je između rumunjskih, crkvenih i magjarskih upravnih oblasti. Grčko-katolički nadbiskup u Balazsfalyi izdao je svojim svećenicima u rumunjskom jeziku izkaznicu, kojom se potvrđuje, da su u aktivnoj crkvenoj službi i usljed toga ne moraju služiti kao vojnici. Szolgabiroti ne biraju ovih izkaznica, nego traže, da se izdadu druge u magjarskom jeziku. Nadbiskup sada poziva sve grčko-katoličko svećenstvo, da se protiv te odluke prizovu na ministarstva za zemaljsku obranu, jer u smislu § 15. magjarskog z. čl. 44. od. kod. 1868, smiju više crkvene oblasti same odrediti jezik, kojim će se služiti, pa je usljed toga postupak upravnih oblasti nezakonit.

Disorijentacija u Budimpešti. Što se tiče stanja ugarske krize, vlada podupna disorijentacija. Sam predsjednik Justh, koji je boravio u Budimpešti reče, da absolutno nije ka-

dar prosuditi sadanju političku situaciju. Jedno stoji, da je bankovna grupa u svojim zahtjevima nepokolebiva. Očekuje se, da će na banketu prigodom otkrića Kossuthova spomenika u Aradu doći do važnih političkih izvaja, osobito da će tu zgodu upotriebiti predsjednik Justh i označiti stanovište bankovne grupe.

Napeti odnošaji između Rusije i Japana. „Novoje Vremja“ nastavlja da crta tamnijim bojama situaciju na skrajnjem istoku. „N. V.“ objelodanjuje jedno pismo iz Vladivostoka, u kome se prorokuje za godinu 1910. novi rat između Rusije i Japana. Japanci da se naoružavaju na sve strane.

Dinastička kriza u Grčkoj. U dvorskim krugovima u Kopenhagenu očekuje se svaki čas, da će se zahvaliti kralj Grčke na pristojlu. Isti dvorski krugovi bili su još nedavno optimistični, ali sada dopuštaju, da je kraljev položaj postao neodrživ.

Njemačko-rusko zbliženje. Berlinski dopisnik „Nieuve Curanta“ brzojavlja svojoj novini da sastanak njemačkog državnog kancelara Bethmanna Holwega sa Izvoljskim u palači ruskog poslanstva nosi na sebi osobito političko obilježje. Izvoljski ide za tim da poda što očividniji oblik njemačko-ruskom zbliženju, koje se je ispoljilo prigodom sastanka cara Vilima sa carem Nikolom. Želji ruske vlade da postanu njeni odnošaji prema Njemačkoj srdačnijima i čvršćijima, smetala je donekle englezka diplomatska politika prema Austro-Ugarskoj, a osobito boravak kralja Eduarda u Austriji. Dopisnik podsjeća na pažnju, kojom se je kralj Eduard izkazao prema Franji Josipu prigodom njegova rodjendana u Austro-Ugarskoj. Dopisnik tvrdi da se nikako ne može izključiti sporazum između Rusije i Njemačke, a da ovaj ne povriedi savez potonje sa Austrijom. U Petrogradu vjeruju sasna pouzdano u mogućnost tog sporazuma.

Pokrajinske vesti.

Novo kot. gospodarstvene zadruge. Pišu iz Korčule, 16. o. mj. Dneva 13. o. mj. osnovala se je kotarska gospodarstvena zadruža za sudski kotar Peleški sa sjedištem u Orebiću. Zadrugi je pristupilo 137 članova i bio je izabran odbor od 15 lica, koji je izabrao za predsjednika gosp. Lovra Kosovića, za podpredsjednika Ivana Krističevića, za tajnika Ivana Marinčevića i za blagajnika Luku Kovčevića. Isto tako se je osnovala gospodarstvena zadruža za sudski kotar korčulanski sa sjedištem u Korčuli. Upisalo se je 235 članova iz obćine Korčulanske, Blatske i Lastovske, dok poljodjelci iz obćine Velelučke nisu mogli prispijeti, jer im je pomanjkao parni brod. Izabrao se je odbor od 18 lica, pošto je skupština odlučila da bude u odboru po jedan član za svako 1000 duša, ali se nisu mogli odmah imenovati članovi uprave, jer su se Blacani dali na obstrukciju, netom su uvidjeli da nisu postigli većinu glasova u odboru. Izabrani članovi odbora bit će naknadno pozvani za izbor uprave.

Za zbornu zapovjedništvo u Dubrovniku. Kako je poznato usljed ustrojenja 16-og vojničkog zbora ima se razupstiti vojničko zapovjedništvo u Zadru te se namjestiti novo zbornu zapovjedništvo ili u jednom jugo-dalmatinskom, ili u hercegovačkom gradu. Kao sjedište tog zapovjedništva imaju najviše izgleda grad Dubrovnik ili Mostar. Mostar, a u obće Hercegovina, jur uživa sve koristi jedne velike posade, te bi bilo pravdedno da bude izabran sjedištem tog zapovjedništva grad Dubrovnik, tim više jer dizanjem vojnog zapovjedništva iz Zadra već je Dalmacija dosta oštećena. Pučanstvo Dubrovnika i okolice bez razlike stranaka već je potaklo akciju u tom pravcu, te je pravdedno i dostojno da se želja tog pučanstva uvaži.

Dopisi.

Iz Promine.

Ove godine ljetina je dobro urodila, kuruz, pšenica, žito i proso, samo je loza izdala, uništila je sasvim filoksera, a gdje se moglo da obrani od peronosporu to težak nije škropio, pak i to uništilo, tako da u Promini neće biti polovina vina od lanske godine.

Put Driša—Promina sasvim je trošan, po kojem nije moguće karom ići, jer veliki brieg, a živac izskočio, te bi se lako mogla dogoditi nesreća osobito kod zavoja puta. Kirijaši koji hranu dovoze karom trgovcima Veleušić, Razvadje, Oklaj, Čitluk moraju da uloze za vožnju pol dana iz Driša, jer konji nemogu da prilijču pun kar po onom putu voze. Osobito put iz Razvadja do Oklaja sasvim je trošan, a najskolji onaj dio od Gluvažda do kuća Knežević-Makica, po kojem nije moguće ni pješice. Kad bi obćina Driška uredila svoj dio puta t. j. od Driša do Veleušića, što nebi mnogo stalo

* Od osobe van uredništva.

Hrvatska Vjeresijska Banka - Podružnica - Šibenik.

Bankovni odjel

prima uložke na knjižice u konto korentu u ček prometu; eskomptuje mjenice, financira trgovačke poslove, obavlja inkaso, pohranjuje i upravlja vrijednima. Devize se preuzimaju najkulantnije. Izplate na svim mjestima tu i inozemstva obavljaju se brzo i uz povoljne uvjete.

Dionička glavnica

K 1.000.000
Pričuvna zaklada i priručnici K 150.000.
CENTRALKA DUBROVNIK
Podružnica u SPLITU i ZADRU.
Priskrbuje zajmove uz amortizaciju kotarima, občinama i javnim korporacijama.

Mjenjačnica

kupuje i prodaje državne papire, razteretnice, založnice, srečke, valute, kupone. Prodaja srečaka na obročno odplaćivanje. Osjeganje protiv gubitku kod ždriebanja. Revizija srečaka i vrijednostnih papira besplatno. Unovčenje kupona bez odbitka.

Zalagaonica

daje zajmove na ručne zaloge, zlatne i srebrne predmete, drago kamenje i t. d. uz najkulantnije uvjete.

60-52

Svoj k svome!

Hrvatska knjižarnica

u Zadru.

Velika zaliha školskih knjiga, pisaačeg i risaačeg pribora te inih školskih potrebština uz najniže cijene.

Izvanjske naručbe obavljaju se brzo i tačno.

1-5 Preprodavačima znatan popust.

Prva parna tvornica za bojadisanje, pranje i kemičko čišćenje odjela na suho

M. DOMIĆA

Split, br. 355.

Primaju se odjela za kemičko čišćenje kao: obična, urešna, za šetnju, karaliste i pjesove. Osim toga zastore, prostrirae, rukavice od kože itd., razumije se sve u cjelini a boja se čisti pomoću stroja

„UNIVERSAL“.

Isto tako parno bojadisanje gore navedenih predmeta.

Preporuča se svakome ovo zgodno i korisno poduzeće.

Za Šibenik prima i predaje:

JULIO RAGANZINI

I. IX. Glavna ulica.

Školske knjige i sve druge

školske potrebštine za učer-nike realke i pučkih škola prodaje Antun Ciulić.

Šibenik ◆ Glavna ulica.

Na prodaju

troja nova kola (kari)

jedna velika a dvoja srednja. Cijena umjerenjena. Obratiti se na kovača

1-2

Petra Marenza u Šibeniku.

CEMENT

tvornice Portlandcimenta iz Splita, dobiva se kod mene i to uz cijene za 100 kg. franko obala Šibenik:

Za kolikoće sastojće se od 3 do 5 vagona po K 3-90.

Za kolikoće sastojće se od pol do 3 vagona po K 4-—.

Na male kolikoće po K 4-50, franko magazin.

Prazne vreće moraju se kroz rok od 30 dana franko nazad povratiti, inače račun 50 filira po komadu.

Jamečec za tačnu i brzu poslugu bi-lježim se sa

osobitim štovanjem

Sime Tarle, trgovac.

Restauracia „Sidru“

prvog reda

ŠIBENIK, ulica sv. Ivana ŠIBENIK.

Čast mi je obznaniti cijenjeno občinstvo, da se u mojem lokalu toče izabrana vina, kao: dalmatinsko, istrijansko, bijelo, desert, refosco i t. d., te dobro poznato pivo Sarajevsko.

Kuhinja je domaća prve vrsti, koja je obskrbljena u svako doba toplim i mrlzim jelom.

Objed I reda K 1; II, reda 72 fil.

Naznačiti mi je osobito, da se moja jela priugotavljaju samo sa naravnom masti.

Preporučuje se vešestovanjem

Strika Antun.

41-52

Restauracia „Sidru“

prvog reda

ŠIBENIK, ulica sv. Ivana ŠIBENIK.

Hrvati i Hrvatice!

Pomozite Družbu Sv. Ćirila i Metoda

Poslužnika

traži Hrv. pučka štediona u Zadru.

Prednost imadu oni, koji posjeduju manju jamčevinu, te koji su pismeni. Ponude na upravu štedione.

2-3

HRVATSKA TISKARA DR. KRSTELJ I DRUG

Skladište tiskanica za ŠIBENIK (DALMACIJA). Papira. Moderno uređena knjigovojnica.

P. n.

Hrvatska tiskara u Šibeniku namjerava izdati za tekuću godinu 1910.

ZIDNI KALENDAR

koji će biti veličine 50x70 cm., a biti će izradjen na toploj i gladkoj hartiji i u više boja.

Sredina kalendara zauzeti će kalendarski dio, a ostalo prazno mjesto ustupiti će pojedinim poduzećima za oglašivanje.

Posto će se kalendar štampati u više hiljada primjeraka, a razastati kao reklamu u sve krajeve naše monarhije, držimo, da će ovo za svakoga biti vrlo zgodna prilika kojom bi svoj proizvod preporučiti mogao.

Za oglas, koji zauzima prostor od 4x7 cm., plaća se 4K, za 4x10 6K, za 6x12 10 K, a za prostor od 8x14 12 K.

Sve upite i naručbe valja slati samo pismeno na dolepodpisanu tiskaru. Oglasi se primaju najdlježe do 1. studenoga o. g.

S poštovanjem

HRVATSKA TISKARA (Dr. Krstelj i drug).

Tiskovi za groždje Tiskovi za voće

popravljeni sa dvostrukim tlakom za ručno tjeranje te sa prstenastim i kračunastim zaporom.

Gnječila i runila za groždje

Gnječila za voće

najnovije, trajne i izvrstne konstrukcije, kao takodjer

mašine za priredjivanje krme, sječkalice, sječkalice za repu, mlinovi za krupicu (irvanjenje), parila za krmu, vitla, medjuumetci iz tvornice gospodarskih strojeva i ljevaonice željeza:

Franz Eisenschimmel et Comp., Raudnitz a. E.

Trgovačka centrala

FRANZ MELICHAR, RUDOLF BÄCHER

BEČ, III/2, Löwengasse 37.

Obširni katalogi šalju se badava i franko. — Traže se solidni zastupnici i preprodavaoci. Kod kupovanja valja se čuvati od patvorina.

I. hrv. tvornica voštanih sveća Vlad. Kulića u Šibeniku.